

11

เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคหวัดพระบรม
ธาตุนครศรีธรรมราช: สายสัมพันธ์กับพระบรมธาตุ
นครศรีธรรมราช พระบรมธาตุไชยา และเจดีย์เพิ่มมุม
ศิลปะอยุธยา

The Five-topped Prasat-style Stupa Inside
the Cloister of Wat Phra Borommathat
Nakhon Si Thammarat: Relations with Phra
Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat,
Phra Borommathat Chaiya and Stupa with
Indented Corners in Ayutthaya Style

Received: January 23, 2024 | Revised: March 4, 2024 | Accepted: March 13, 2024

ดร.เชน เพชรรัตน์*

Dr. Chen Pecharat

*อาจารย์ ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อีเมล:
chen.arthistory@hotmail.com

Lecturer, Graduate School, Mahamakut Buddhist University. email:
chen.arthistory@ hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคดวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้านรูปแบบกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช พระบรมธาตุไชยา และกลุ่มเจดีย์แบบเพิ่มมุมในอยุธยา ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดองค์นี้มีรูปแบบสำคัญเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

พระบรมธาตุไชยา และกลุ่มเจดีย์เพิ่มมุมในอยุธยา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์พัฒนาการทางรูปแบบร่วมกับตำแหน่งที่ตั้ง การขุดค้นทางโบราณคดี และองค์ประกอบแวดล้อม ซึ่งแสดงให้เห็นการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของศิลปะอยุธยา กับศิลปะท้องถิ่นได้อย่างมีเอกลักษณ์ ในด้านของการกำหนดอายุพบว่าควรมีอายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 อีกทั้งเจดีย์องค์นี้น่าจะเป็นแรงบันดาลใจสำคัญทางรูปแบบให้กับเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกระเบียงคดในวัดเดียวกันด้วย

คำสำคัญ: เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด, วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช, พระบรมธาตุไชยา, เจดีย์เพิ่มมุมศิลปะอยุธยา

A b s t r a c t

This article aims to study the five-topped Prasat-styled stupa inside the cloister of Wat Phra Borommathat Nakhon Si Thammarat, as well as to study the relationship in style with Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, Phra Borommathat Chaiya and a group of stupas with indented corners in Ayutthaya. The results of the study found that this pagoda in the shape of a five-topped Prasat-styled has an important pattern related to Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, Phra Borommathat Chaiya and a group of stupa with indented corners in Ayutthaya. It shows a unique blend of Ayutthaya art influences and local art. In addition, this pagoda served as the main inspiration for the five-topped Prasat-styled stupa outside the cloister of the same temple. The stupa can possibly be dated to the 16th-17th centuries CE, indicated by the development of style together with location, archaeological excavations and in conjunction with environmental elements.

Keywords: five-topped Prasat-styled stupa, Wat Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, Phra Borommathat Chaiya, stupa with indented corner in Ayutthaya style

บทนำ

วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชถือเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งในคาบสมุทรมหาคไต้ โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี ปรากฏว่ามีหลักฐานงานศิลปกรรมประเภทต่างๆ หลงเหลือให้ศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก แม้ว่าบางส่วนโดยเฉพาะเจดีย์จะได้รับการบูรณะซ่อมแซมไปมาก กระนั้นก็ยังคงไว้ให้เห็นถึงโครงสร้างสำคัญรวมถึงงานประดับบางส่วนที่ยังสามารถใช้ศึกษาเพื่ออธิบายที่มาของรูปแบบของเจดีย์องค์นั้นๆ ได้ สำหรับเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดที่สร้างอยู่ภายในระเบียงคต เป็นเจดีย์อีกหนึ่งองค์ที่แปลกแตกต่างออกไปจากเจดีย์ทรงระฆังโดยทั่วไปภายในอาณาบริเวณวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชซึ่งมักจะมีรูปแบบที่เน้นความสำคัญกับส่วนองค์ระฆังขนาดใหญ่มากกว่าส่วนฐาน ในทางกลับกันรูปแบบของเจดีย์องค์นี้มีเค้าโครงและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมคล้ายกับเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดที่อยู่ด้านนอกระเบียงคตจึงอาจตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่าควรมีความเกี่ยวข้องทางด้านรูปแบบและพัฒนาการที่ส่งต่อกันได้

ในอดีตที่ผ่านมานักวิชาการที่ทำการศึกษเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชรวมทั้งเจดีย์บริวารภายในวัด ต่างมุ่งความสนใจไปที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ เจดีย์บริวาร 3 แถวล้อมพระบรมธาตุเจดีย์ และเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกระเบียงคตซึ่งเคยเชื่อกันว่าเป็นรูปแบบเดียว

กับพระบรมธาตุเจดีย์องค์เดิมที่เป็นศิลปะศรีวิชัย โดยนักวิชาการคนสำคัญ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์ของ บวสเซอร์ลีเยร์ (Jean Boisselier), รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา นุ่นสุข, รองศาสตราจารย์ประทีป ชุมพล ประเด็นสำคัญของนักวิชาการรุ่นเก่าเชื่อว่าเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกกระเบื้องคดเป็นรูปแบบเดียวกับพระบรมธาตุเจดีย์องค์เดิม โดยพิจารณาจากระบบการประดับสณูปิกะบนองค์เจดีย์ซึ่งใกล้เคียงกับกระเบื้องของศิลปะชวา-ศรีวิชัย อย่างไรก็ตามรองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร ได้ทำการศึกษาแล้วพบว่ารูปแบบในองค์รวมขององค์เจดีย์น่าจะเป็นสายพัฒนาการจากเจดีย์เพิ่มมุ่ม-ย่อมุมจากศิลปะอยุธยาตอนปลายมากกว่า โดยพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญ เช่น การปรากฏฐานสิงห์ และบัวกลุ่มรองรับองค์ระฆัง (ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 63-64)

จากการทบทวนวรรณกรรมไม่พบว่ามีนักวิชาการท่านใดทำการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบอย่างละเอียดของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในกระเบื้องคด ซึ่งมีข้อน่าสนใจหลายประการ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณารูปแบบองค์ระฆังร่วมกับฐานและลวดลายประดับเบื้องต้น น่าเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับงานช่างที่นิยมในสมัยอยุธยาตอนกลาง ที่สำคัญการศึกษาอย่างละเอียดนี้

จะทำให้ทราบที่มาและแรงบันดาลใจในการสร้างรวมถึงเป็นการเติมเต็ม ช่องว่างทางวิชาการเกี่ยวกับการอธิบายความสัมพันธ์กับเจดีย์องค์อื่นๆ ภายในวัด ทั้งยังช่วยให้การกำหนดอายุสมัยและลำดับพัฒนาการของเจดีย์ ทรงปราสาทห้ายอดในวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายใน ระเบียงคหวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

สามารถแบ่งเป็น 4 หัวข้อดังต่อไปนี้

1. ลักษณะและรูปแบบสำคัญ (ภาพที่ 1)

ส่วนฐาน ประกอบด้วยชุดฐานบัวในผังฐานยกเก็จแตกมุมเล็กๆ ออกมาซ้อนลดหลั่นกันจำนวน 2 ชั้น แต่ละชั้นประดับลวดบัวจำนวน 4 เส้น ส่วนที่เกิดการเพิ่มมุมนั้นมีลักษณะของการยกเป็นมุมตื้นๆ ทำให้มองแล้วคล้ายกับเทคนิคการยกเก็จ สำหรับตรงกลางด้านทั้ง 4 มีการเว้นเป็นช่องสำหรับสร้างเป็นบันไดจำลองต่อเนื่องจากฐานชั้นล่างสุดไปจนถึงส่วนซุ้มคูหาจำลอง

ส่วนกลาง มีเรือนธาตุซึ่งประกอบด้วยมุขยื่นออกมาทั้งสี่ด้าน ส่วนพื้นที่ว่างระหว่างมุขประดับด้วยเจดีย์ขนาดเล็กที่เรียกว่า “สถูปิกะ”

ส่วนยอด มีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนองคร์ระฆังในผังกลมซึ่งมีส่วนรองรับองคร์ระฆังเป็นชุดบัวลูกแก้ว 4 เส้น เหนือองคร์ระฆัง คือ บัลลังก์สี่เหลี่ยม ตามด้วยยอดทรงกรวยเรียบ คือไม่ควันเป็นปล้องไฉน

เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญของเจดีย์องค์นี้จะเห็นได้ว่าเป็นเจดีย์ที่มีเรือนธาตุต่อดัวยองคร์ระฆัง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น “เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด” และการที่มีจำนวนเจดีย์ขนาดเล็ก (สถูปิกะ) รวมอยู่ด้วยจึงเรียกได้ว่าเป็น “เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด” ซึ่งความนิยมสร้างเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดเป็นแบบแผนที่นิยมอย่างมากในเจดีย์ที่สร้างขึ้นในดินแดนล้านนาโดยเฉพาะช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์ 2555-2556: 449-474) ซึ่งลักษณะสำคัญของเจดีย์แบบล้านนานั้นจะมี

การประดับสติปัฏฐานทั้ง 4 เหนือหลังคาลาด อย่างไรก็ตามการพบเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดในดินแดนคาบสมุทรมหาอ่าวได้มีได้หมายความว่า จะเป็นผลพวงจากอิทธิพลของเจดีย์แบบล้านนาเข้ามาโดยตรง แต่อาจเป็นการรับผ่านมาจากศิลปะอยุธยาที่อยู่ในภาคกลางและได้ผ่านการปรับปรุงรูปแบบมาแล้วอีกทอดหนึ่ง ซึ่งในศิลปะอยุธยานั้นจะนิยมประดับสติปัฏฐานไว้บนสันหลังคาทุกทั้ง 4 ทิศ หรืออีกแนวทางอาจมองได้ว่าการประดับสติปัฏฐานทั้ง 4 ของฐานเกี่ยวข้องกับแรงบันดาลใจที่ย้อนกลับไปพยายามเลียนแบบจากงานช่างโบราณสมัยศรีวิชัยได้เช่นกัน

2. แนวคิดของนักวิชาการในอดีตเกี่ยวกับเจดีย์ห้ายอดภายในวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

จากการสำรวจโดยรอบบริเวณวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชพบว่าเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดมีจำนวน 2 องค์ คือ องค์หนึ่งอยู่ในระเบียงคดตำแหน่งติดกับวิหารเขียน องค์หนึ่งอยู่ในตำแหน่งนอกระเบียงคดใกล้กับวิหารธรรมศาลา (ภาพที่ 2) สำหรับการศึกษาที่ผ่านมาในอดีตเกือบทั้งหมดให้ความสำคัญไปที่เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกกระเบียงคดเป็นหลัก เนื่องจากเกิดแนวคิดของนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่เชื่อว่าเจดีย์องค์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงกับรูปแบบขององค์พระบรมธาตุเจดีย์องค์เดิมที่ควรจะเป็นเจดีย์ทรงปราสาทแบบศิลปะศรีวิชัย ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14-15 บุคคลสำคัญที่จุดประกายแนวคิดดังกล่าวคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ 2505: 28-29) จากนั้นก็มีนักวิชาการได้ศึกษาตามแนวทางข้อสันนิษฐานของพระองค์จำนวนมาก โดยเฉพาะนาย เจ วาย แคลซ (J.Y. Claeys) ที่ได้แรงบันดาลใจที่เสนออย่างชัดเจนว่าเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดนอกระเบียงคดเป็นเจดีย์ศิลปะศรีวิชัยและเป็นภาพสะท้อนของพระบรมธาตุเจดีย์องค์แรกสถาปนา (Claeys 1931: 374-377)

สำหรับนักวิชาการในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเห็นต่างออกไปจาก

แนวคิดดั้งเดิม คือเชื่อว่าเจดีย์ควรสร้างขึ้นภายใต้แรงบันดาลใจและอิทธิพลทางรูปแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย ควรมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 โดยประมาณ นักวิชาการคนสำคัญที่ได้ทำการศึกษาและได้ผลลัพธ์ดังกล่าวคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร ซึ่งให้เหตุผลสำคัญว่าเจดีย์องค์นี้ปรากฏระบบฐานสิงห์ในผังย่อมุมและบัวทรงกลมในผังกลมรองรับองค์ระฆัง ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นที่นิยมจนเป็นแบบแผนสำคัญของเจดีย์ที่มีองค์ระฆังสมัยอยุธยาตอนปลาย (ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 63-64) นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ได้สนับสนุนผลการศึกษานี้และได้ยกประเด็นเรื่องการตรวจสอบทางวิศวกรรมแล้วพบว่าภายในพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชไม่มีการสร้างเจดีย์ไว้ภายในพระบรมธาตุองค์ปัจจุบันแต่อย่างใด จึงเป็นไปได้ที่เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดนอกระเบียงคดจะเป็นภาพสะท้อนของเจดีย์องค์เดิมภายในพระบรมธาตุ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์ 2555-2556: 129)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่านักวิชาการทั้งในอดีตและปัจจุบันค่อนข้างมุ่งความสนใจไปที่เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดที่อยู่นอกระเบียงคดเนื่องจากมีประเด็นทางวิชาการเกี่ยวกับการวิเคราะห์รูปแบบแรกสร้างของพระบรมธาตุเจดีย์ ทว่าสิ่งที่ขาดหายไปนั้นคือการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และพัฒนาการที่น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดที่สร้างขึ้นภายในระเบียงคดด้วยเช่นกัน

3. การวิเคราะห์ที่มาของรูปแบบ

เมื่อพิจารณาแนวคิดการสร้างเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดที่นิยมสร้างในดินแดนไทยพบว่าปรากฏอยู่ในศิลปะศรีวิชัย ศิลปะล้านนา ศิลปะสุโขทัย และศิลปะอยุธยาเป็นหลัก แต่ที่น่าสังเกตคือ ศิลปะศรีวิชัยซึ่งเกี่ยวข้องกับศิลปะชวาภาคกลางในประเทศอินโดนีเซีย มีรูปแบบต่างออกไปจากศิลปะไทยรุ่นหลังพุทธศตวรรษที่ 19 อย่างมีนัยสำคัญ ความต่างที่เห็นได้ชัดคือมีระเบียงการประดับสถูปกะทังที่มุมและที่ด้าน ซึ่งต่างจากจากรูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดในยุคหลังพุทธศตวรรษที่ 19 ในภาคเหนือและภาค

กลางที่จะประดับเฉพาะที่มุมเท่านั้น

ความละม้ายคล้ายคลึงกันทางรูปแบบที่กล่าวมานี้จึงทำให้มีนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะรุ่นแรก ได้แก่ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (Diskul n.d.: 19) รองศาสตราจารย์เสนอ นิลเดช (2539: 44) เชื่อว่าเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่สร้างขึ้นในดินแดนล้านนาจะได้รับอิทธิพลทางรูปแบบจากศิลปะศรีวิชัย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีแนวคิดที่เกิดจากการศึกษาอย่างเป็นระบบของนักวิชาการรุ่นต่อมาแสดงให้เห็นว่าสายพัฒนาการของเจดีย์ศิลปะล้านนา สุโขทัย และอยุธยามีต้นเค้ามาจากศิลปะพุกามมากกว่า ซึ่งแนวคิดนี้ก็ได้รับการยอมรับมากแล้วในปัจจุบัน และหากพิจารณาร่วมกับข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว จะพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิดกับอาณาจักรสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นราชธานีของชาวสยามในภาคกลาง ซึ่งดูเหมือนว่าหลักฐานเอกสารและงานศิลปกรรมจะสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยามากกว่า ด้วยเหตุนี้จึงอาจตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่ารูปแบบสำคัญของเจดีย์ห้ายอดภายในระเบียงคดวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช อาจเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเจดีย์เพิ่มมุมในศิลปะอยุธยา ส่วนหนึ่งยังปรากฏอิทธิพลของศิลปะท้องถิ่นซึ่งยึดโยงอยู่กับรูปแบบของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และอิทธิพลตกค้างจากศิลปะศรีวิชัยได้เช่นกัน

เจดีย์เพิ่มมุมถือเป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบและเอกลักษณ์อย่างศิลปะอยุธยาที่แท้จริง ตัวอย่างต้นสายพัฒนาการที่นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลปะต่างยอมรับกัน คือ เจดีย์ศรีสุริโยไท ที่สร้างในปี พ.ศ. 2190 (ภาพที่ 3) (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 2561: 148-160) โดยแรงบันดาลใจในการสร้างมีพื้นฐานจากหลายอิทธิพลด้วยกัน แต่ที่สำคัญคือ การผสมผสานระหว่างรูปแบบของปราสาทซึ่งนิยมในสมัยอยุธยาตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 20 และเจดีย์ทรงระฆังที่มีพื้นฐานพัฒนาการจากศิลปะสุโขทัย ตัวอย่างสำคัญได้แก่ เจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ ที่สร้างขึ้นในช่วง

ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้รูปแบบการประดับเจดีย์ขนาดเล็ก (สถูปิ
กะ) บนสันหลังคาสะท้อนให้เห็นอิทธิพลศิลปะพุกามที่ส่งผ่านมายังสุโขทัย
ก่อนที่จะส่งให้อยุธยาในลำดับถัดมา

ส่วนรูปแบบของเจดีย์ห้ายอดภายในระเบียงควดพระมหาธาตุ
นครศรีธรรมราชองค์นี้ หากพิจารณาแล้วจะพบว่าน่าจะมีพื้นฐานแรงบันดาลใจด้าน
โครงสร้างหลักจากรูปแบบของเจดีย์เพิ่มมุม กล่าวคือ ส่วนฐานสร้าง
ในลักษณะฐานที่มีมุมประธานและมุมขนาน ในแต่ละด้านมีทั้งหมด 3 มุม
ทว่ามุมที่เป็นมุมขนานนั้นยกขึ้นมาเล็กน้อยมากจนคล้ายกับการยกเก็จ ต่าง
จากเทคนิคการเพิ่มมุมในเจดีย์ทรงนี้ตามรูปแบบของเจดีย์เพิ่มมุมในอยุธยา
ซึ่งจะมีการยกออกมาให้เห็นมุมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีการทำฐานใน
ผังสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมซ้อนกัน 2 ชั้นรองรับเรือนธาตุ ก็ไม่ปรากฏความนิยมใน
อยุธยาเช่นกัน

สำหรับลวดบัวประดับฐานสังเกตได้อย่างชัดเจนว่า แม้จะมีการ
ประดับลวดบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้นตามแบบอย่างเจดีย์เพิ่มมุมในอยุธยา
ทว่าก็มีลวดบัวลูกฟักขนานข้างทั้งส่วนบนและส่วนล่างคู่กันไป (ภาพที่ 4)
ลักษณะเช่นนี้ไม่ปรากฏในศิลปะอยุธยาในภาคกลาง แต่ปรากฏอยู่บนฐาน
ของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช (ภาพที่ 5) ซึ่งรองศาสตราจารย์
ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร เชื่อว่ามีพัฒนาการคลี่คลายมาจากระเบียบและ
ตำแหน่งงานประดับลวดบัวฐานของพระบรมธาตุไชยา (ภาพที่ 6) แต่ที่
พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชนั้นควรจะเป็นงานที่บูรณะครั้งใดครั้งหนึ่งใน
สมัยอยุธยา (ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 47) ดังนั้น รูปแบบและระเบียบ
งานประดับฐานเช่นนี้จึงเชื่อได้ว่ามีแรงบันดาลใจจากองค์พระบรมธาตุเจดีย์
นครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเจดีย์ประธานอย่างไม่ต้องสงสัย

ส่วนเรือนธาตุ สังเกตได้ว่าส่วนของเรือนธาตุจริงนั้นถูกลดความสำคัญ
ลง และถูกบดบังด้วยสถูปิกะที่ประดับที่มุมของเรือนธาตุ ข้างจึงให้ความ
สำคัญกับมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้านอย่างชัดเจนแทน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อ
เทียบสัดส่วนของเรือนธาตุกับฐานและส่วนยอดองค์ระฆัง เห็นชัดว่าส่วน

เรือนธาตุมีสัดส่วนที่ไม่โดดเด่นสะท้อนให้เห็นว่าช่างให้ความสำคัญกับส่วนนี้น้อยที่สุด (ภาพที่ 7) และหากพิจารณาเปรียบเทียบกับกลุ่มเจดีย์เพิ่มมุมในอยุธยา จะให้ความสำคัญกับส่วนนี้ไม่ต่างจากส่วนอื่นๆ แม้ว่าเจดีย์ในอยุธยาจะมีพัฒนาการต่อมาซึ่งมุขจะลดลงมาแนบกับเรือนธาตุก็ตาม แต่ยังสังเกตได้ว่าตัวเรือนธาตุก็ยังไม่ลดสัดส่วนความสูงแนวตั้งมากนัก นอกจากนี้เป็นที่น่าสนใจว่าในเจดีย์กรณีศึกษาช่างเลือกที่จะนำเอาสถูปิยะมาประดับไว้บนฐานที่มุมทั้ง 4 บนฐานหน้ากระดานในระนาบเดียวกับเรือนธาตุ แทนที่จะประดับไว้บนสันหลังคามุขตามที่นิยมในเจดีย์เพิ่มมุมของอยุธยา ขณะที่ระเบียบการประดับสถูปิยะในตำแหน่งฐานหน้ากระดานบนหลังคาลาดองค์เจดีย์นั้นทำให้นักถึงสายพัฒนาการของเจดีย์ทรงปราสาทหายอดในศิลปะล้านนาซึ่งเป็นแรงบันดาลใจของงานประดับเจดีย์ยอดให้แก่เจดีย์เพิ่มมุมในศิลปะอยุธยา (สันติ เล็กสุขุม 2529: 33)

นอกจากนี้งานประดับสถูปิยะบนฐานหน้ากระดานบนองค์เจดีย์ยังพบในระเบียบของจันทิ (เจดีย์) ในศิลปะชาวภาคกลางและศิลปะศรีวิชัย ดังนั้น หากพิจารณาที่มาของสายพัฒนาการ มีความเป็นไปได้ทั้งสองแนวทางที่ว่าผู้ศึกษามีความเห็นว่าแนวคิดการประดับในส่วนนี้น่าจะมีแรงบันดาลใจจากตำแหน่งการประดับสถูปิยะที่มุมบนฐานของพระบรมธาตุไชยาซึ่งเป็นศิลปะศรีวิชัย เนื่องจากประดับไว้ 4 มุมบนของฐานล่างสี่เหลี่ยม (ภาพที่ 8) ซึ่งตรงข้ามกับสายพัฒนาการของเจดีย์ทรงปราสาทหายอดศิลปะล้านนา-อยุธยา ซึ่งยังคงระเบียบงานประดับนี้ไว้บนเรือนธาตุเสมอไม่ว่าจะอยู่บนมุมเรือนธาตุหรือบนสันหลังคามุขก็ตาม

ส่วนยอด แสดงให้เห็นว่าเค้าโครงหลักเป็นยอดเจดีย์ทรงระฆังที่มีรูปแบบสัมพันธ์กับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชและเจดีย์บวราร 3 แถวล้อมพระบรมธาตุเจดีย์ ทว่าสิ่งที่ต่างออกไปอย่างชัดเจน คือ ปรากฏการทำส่วนรองรับองค์ระฆังเป็นมาลัยเถา 4 ชั้น ใกล้เคียงกับระเบียบและรูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังที่นิยมในศิลปะอยุธยาตอนกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งนิยมทำมาลัยเถา 3 ชั้น ดังนั้นการทำมาลัยเถา 4 ชั้น ที่ปรากฏในเจดีย์กรณี

ศึกษานี้จึงเชื่อได้ว่าได้แรงบันดาลใจจากศิลปะอยุธยา แต่เนื่องจากความเป็นช่างท้องถิ่นจึงอาจไม่เคร่งครัดเรื่องระเบียบและรูปแบบมากนัก ส่งผลให้เกิดการคลี่คลายจากระเบียบ 3 ชั้น เป็น 4 ชั้นได้ (ภาพที่ 9)

มีข้อสังเกตว่าการทำบันไดทางขึ้นจำลองทั้ง 4 ด้านนั้นทำขึ้นอย่างจงใจเชื่อมต่อระหว่างส่วนฐานชั้นล่างสุดที่ไม่ใช่ฐานประทักษิณผากกลางเรื่อยไปจนถึงส่วนมุขของเรือนธาตุ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ทำให้นึกถึงรูปแบบการทำบันไดทางขึ้นของเจดีย์เพิ่มมูมหลายองค์ในอยุธยา ทว่าเจดีย์เหล่านั้นส่วนใหญ่ทำบันไดที่สามารถขึ้นไปได้จริงเพียงด้านเดียว แต่เจดีย์ที่วัดมหาธาตุองค์นี้ทำเป็นสัญลักษณ์ของบันได ไม่สามารถใช้งานได้จริงจึงไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องการขึ้นลงทางบันได จึงทำในลักษณะงานประดับแทน (ดูภาพที่ 1, 4)

ต่อขึ้นมาเป็นองค์ระฆัง บัลลังก์ และปล้องโฉนทรงกรวยเรียบ (ดูภาพที่ 9) ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจทางด้านรูปแบบคือ ส่วนบัลลังก์ทำเป็นบัลลังก์แบบฐานบัวทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ท้องไม้คาดด้วยลวดบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น ซึ่งระเบียบเช่นนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและนิยมมาก่อนในศิลปะล้านนา จากนั้นจึงส่งอิทธิพลให้แก่ศิลปะอยุธยาและกลายเป็นรูปแบบสำคัญที่พบเห็นอยู่บ่อยครั้งในงานประดับเจดีย์รูปทรงต่างๆ ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นไป ดังนั้นการที่ปรากฏระเบียบงานประดับลวดบัวลูกแก้วอกไก่อบนบัลลังก์ของเจดีย์ภคินีศึกษานี้จึงน่าจะเป็นการรับอิทธิพลมาจากอยุธยามากกว่าที่จะรับจากล้านนาโดยตรง ทั้งนี้ตำแหน่งงานประดับดังกล่าว ส่วนหนึ่งช่างก็น่าจะคลี่คลายมาจากลวดบัวลูกแก้วที่คาดบนเสาดัดผนังที่ท้องไม้ของบัลลังก์พระบรมธาตุเจดีย์ด้วยเช่นกัน แต่ปรับมาใช้ลวดบัวลูกแก้วอกไก่ซึ่งกำลังนิยมในศิลปะอยุธยาเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งเมืองนครศรีธรรมราชมีความสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยาอย่างใกล้ชิด (กมลทิพย์ ธรรมกีระติ 2550: 150-151)

ส่วนยอดทรงกรวยเรียบเป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงความ เป็นสกุลช่างนครศรีธรรมราช รองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร

เชื่อว่ามีส่วนสายพัฒนาการมาจากยอดของจันทิ (เจดีย์) ในศิลปะชวาภาคกลางและเจดีย์ในศิลปะศรีวิชัย (ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 63-64) ซึ่งจากการศึกษาของผู้เขียนเชื่อว่ารูปแบบยอดเจดีย์ในลักษณะนี้ได้รับความนิยมต่อเนื่องมาถึงเจดีย์ในภาคใต้สมัยอยุธยาตอนปลายเป็นอย่างน้อย (เช่น เพชรรัตน์ 2563: 100)

โดยรวมเมื่อพิจารณาจากรูปแบบแล้วจะเห็นได้ว่าเจดีย์องค์นี้เป็นเจดีย์ที่ได้รับแรงบันดาลใจด้านโครงสร้างหลักจากสามแหล่งด้วยกัน คือ 1) จากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช 2) จากพระบรมธาตุไชยา 3) จากกลุ่มเจดีย์เพิ่มมุมในอยุธยา และด้วยการผสมผสานทางด้านรูปแบบจึงถือได้ว่าเจดีย์องค์นี้เป็นเจดีย์แบบท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดหลายประการที่สื่อให้เห็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับรูปแบบของเจดีย์บริวารองค์อื่นๆ ในวัดพระมหาธาตุนครศรีธรรมราชโดยเฉพาะเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกกระเปียงคด

4. การกำหนดอายุ

เจดีย์ห้ายอดภายในระเปียงคดวัดพระมหาธาตุองค์นี้มีรูปแบบสำคัญได้แก่ การทำฐานยกเก็จแตกมุมเล็กๆ ออกมา การทำมุขยื่นออกมาจากรีือนธาตุทั้ง 4 ด้าน ยอดทำเป็นเจดีย์ทรงระฆัง และมีการประดับstupika ที่มุมของฐานระหว่างมุข ซึ่งรูปแบบดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการสร้างเจดีย์ให้มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด โดยรวมแล้วใกล้เคียงกับกลุ่มเจดีย์เพิ่มมุมในศิลปะอยุธยาตอนกลางที่นิยมสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 21 มากที่สุด อย่างไรก็ตามสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นงานช่างท้องถิ่นอย่างชัดเจนได้แก่ การประดับลวดบัวฐานซึ่งเป็นลวดบัว 2 ประเภทคู่ขนานกัน คือลวดบัวลูกแก้วกลมและลวดบัวลูกแก้วอกไก่ ซึ่งการปรากฏลวดบัวลูกแก้วอกไคนั้นสามารถเป็นเครื่องมือสำหรับกำหนดอายุอย่างคร่าวได้ว่าควรอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมาได้ และต้องทำหลังจากที่มีการบูรณะฐานขององค์พระบรมธาตุแล้ว เนื่องจากฐานขององค์พระบรมธาตุก็มีการปรากฏลวด

บัวลูกแก้วอกไก่คาคที่ฐานร่วมกับลวดบัวลูกฟักเช่นกัน แต่ลวดบัวลูกฟักนั้น
ประดับเฉพาะบริเวณหัวเสาติดผนังเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าอยู่ในขั้นแรกของการทดลองทางรูปแบบ

ส่วนสำคัญที่ช่วยแสดงอิทธิพลทางด้านรูปแบบจากศิลปะอยุธยาได้
ค่อนข้างชัดเจนคือส่วนรองรับกระซังที่ทำเป็นมัลลียเถา ซึ่งระเบียบและ
รูปแบบเช่นนี้ใกล้เคียงกับกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังสมัยอยุธยาตอนกลาง ราว
พุทธศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับเจดีย์ประธาน
วัดพระศรีสรรเพชญ์ (ภาพที่ 10) อนึ่งการประดับมัลลียเถายังปรากฏมาถึง
สมัยอยุธยาตอนปลาย อีกทั้งเจดีย์ที่อยู่นอกระเบียงคดข้างเจดีย์ปราสาททำ
ยอดก็ทำมัลลียเถา แต่ทำเป็น 2 ชั้น อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าเจดีย์
ในกรณีศึกษาจะสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายตามไปด้วย อย่างน้อยที่สุดก็
อาจกำหนดได้ว่าเป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างสมัยอยุธยาตอนกลางและตอน
ปลาย ด้วยเหตุว่าองค์ประกอบอื่นๆ ทำให้เชื่อได้ว่าเจดีย์ในกรณีศึกษาน่าจะ
เป็นต้นเค้าของเจดีย์ที่อยู่นอกระเบียงคดมากกว่า ซึ่งนักวิชาการบางส่วนเชื่อ
ว่าเป็นเจดีย์ที่สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย (ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 64)

ทั้งนี้อาจมีผู้โต้แย้งว่าการทำลวดบัวลูกแก้วติดกันเป็นผลจาก
พัฒนาการต่อจากรูปแบบส่วนรองรับกระซังของพระบรมธาตุเจดีย์ ใน
ประเด็นดังกล่าวจำเป็นต้องตั้งข้อสังเกตว่า หากเป็นพัฒนาการสืบเนื่องจาก
พระบรมธาตุเจดีย์จริง เหตุใดกลุ่มเจดีย์บริวาร 3 แถวล้อมพระบรมธาตุเจดีย์
จึงไม่ปรากฏระเบียบนี้แม้แต่องค์เดียว กลับปรากฏส่วนรองรับกระซังใน
แบบลูกแก้วกลมคาคบนฐานบัว 1 ฐานเตี้ยๆ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึง
เชื่อว่ารูปแบบการทำลวดบัวลูกแก้วติดกันจนกลายเป็นมัลลียเถานั้นเป็น
อิทธิพลของศิลปะอยุธยามากกว่า

ตำแหน่งที่ตั้งขององค์เจดีย์ก็เป็นสิ่งที่ช่วยในการกำหนดอายุได้เช่น
กัน กล่าวคือ เจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่ถัดจากกลุ่มเจดีย์ 3 แถวล้อมฐานพระบรม
ธาตุเจดีย์ ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร ลงความเห็น
ว่าเจดีย์กลุ่มนี้ควรมีอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20

(ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 90) จึงหมายความว่าเจดีย์กลุ่มที่อยู่นอกเหนือจากระเบียงบันไดควรมีอายุถัดลงมา

ซึ่งหากพิจารณาจากตำแหน่งที่ตั้งของเจดีย์ในกรณีศึกษาแล้ว พบว่าอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญ คือ อยู่ประชิดกับวิหารเขียนซึ่งนักวิชาการกำหนดอายุว่าควรเป็นอาคารที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ 21 (ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 90) สอดคล้องกับรายงานการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณฐานอาคารวิหารเขียนและกลุ่มเจดีย์ข้างวิหาร พบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 (ภาณุวัฒน์ เอื้อสามาลย์ 2561: 111-144) และเมื่อพิจารณาจากเจดีย์บริวารองค์อื่นที่อยู่รายล้อมกับเจดีย์ในกรณีศึกษาของคันทันพบว่า มีเจดีย์ในผังแปดเหลี่ยมองค์หนึ่ง ปรากฏการทำซุ้มที่มีปลายกรอบซุ้มในลักษณะของกระหนกขมวดเป็นวงโค้งคล้ายเลขหนึ่งไทย (๑) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหางกินรี (ภาพที่ 11) โดยกระหนกลักษณะนี้ปรากฏอย่างมากในสมัยอยุธยาตอนต้นและตอนกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 อีกทั้งรูปแบบกระหนกที่ออกจากหางกินรีนี้ยังปรากฏในซุ้มพระพุทธรูปภายในวิหารเขียน ทับเกษตรและวิหารพระทรงม้า (ภาพที่ 12) ซึ่งลวดลายดังกล่าวมีนักวิชาการกำหนดอายุไว้ในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 โดยประมาณ ดังนั้นจากข้อมูลแวดล้อมจึงเป็นไปได้ว่าเจดีย์ในกรณีศึกษานี้ก็ควรมีอายุไม่ห่างกันมาก

นอกจากนี้รูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกกระเบื้องคด วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชก็สามารถนำมาวิเคราะห์กำหนดอายุร่วมกับเจดีย์ในกรณีศึกษาได้ (ภาพที่ 13) โดยเจดีย์นอกระเบียงคดนั้นแม้ว่าจะมีลักษณะร่วมของความเป็นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดเช่นกัน ทว่ารูปแบบในรายละเอียดแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่ต่างออกไป ได้แก่ ปรากฏการทำฐานสิงห์เป็นฐานรองรับองค์เจดีย์ ปรากฏบัวทรงกลุ่มในผังกลมเป็นส่วนที่ติดกับปากกระฉัง ซึ่งลักษณะสำคัญทั้งสองประการนี้เป็นสิ่งที่พบเห็นได้เสมอในกลุ่มเจดีย์ทรงเครื่องสมัยอยุธยาตอนปลาย ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23 นอกจากนี้ตำแหน่งที่ตั้งของ

เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดนอกระเบียงคดก็แสดงให้เห็นได้ว่าควรจะสร้างหลังจากเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคดซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่ถัดออกมาจากกลุ่มเจดีย์ 3 แถวล้อมพระบรมธาตุเจดีย์ อีกทั้งยังตั้งอยู่ประชิดกับวิหารเขียนซึ่งนักวิชาการกำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 (ประภัสสร ชูวิเชียร 2547: 90)

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าช่างที่สร้างเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดด้านนอกระเบียงคดคงมีความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของเจดีย์เพิ่มมุ่มตามแบบศิลปะอยุธยามากขึ้น สังเกตได้จากมีการให้ความสำคัญกับส่วนของเรือนธาตุอย่างชัดเจน ทั้งยังนำเอาสถูปิกะมาไว้บนสันหลังคาตามอย่างเจดีย์เพิ่มมุ่มในอยุธยาแล้ว

โดยรวมแล้วจึงน่าจะเชื่อว่าเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคดควรมีอายุอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางถึงต้นสมัยอยุธยาตอนปลาย และควรเป็นต้นเค้าของการพัฒนารูปแบบมาสู่เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดนอกระเบียงคดซึ่งสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23

สรุป

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคดวัดพระมหาธาตุนครศรีธรรมราชแสดงให้เห็นที่มาของรูปแบบเจดีย์เกิดจากการผสมผสานระหว่างแรงบันดาลใจจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช พระบรมธาตุไชยา และเจดีย์เพิ่มมุ่มศิลปะอยุธยาเข้าไว้ด้วยกัน โดยในแง่ของการกำหนดอายุนั้นสามารถพิจารณาได้จากรูปแบบสำคัญขององค์เจดีย์องค์นี้ ได้แก่ การปรากฏรูปแบบมาลัยเถา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ทราบว่าจะเกี่ยวข้องกับศิลปะอยุธยาตอนกลาง

สำหรับหลักฐานแวดล้อมอื่นๆ ต่างก็เป็นเครื่องสนับสนุนได้ว่า เจดีย์องค์นี้ควรมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 จริง ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้งขององค์เจดีย์อยู่ในตำแหน่งถัดออกมาจากกลุ่มเจดีย์ 3 แถวล้อมพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20 อีก

ทั้งเมื่อพิจารณาร่วมกับการขุดค้นทางโบราณคดีที่พบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิงและได้มีการกำหนดอายุวิหารเขียนว่าควรมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 ดังนั้นกลุ่มเจดีย์ที่มีฐานในแนวระนาบใกล้เคียงกับวิหารเขียนจึงควรมีอายุใกล้เคียงกันรวมถึงเจดีย์ในกรณีศึกษาของครั้งนี้ด้วย นอกจากนี้กลุ่มเจดีย์ที่อยู่ใกล้เคียงยังมีรูปแบบและงานประดับอันกำหนดอายุได้ว่าอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 ทั้งสิ้น ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ เจดีย์ฐานแปดเหลี่ยมที่มีซุ้มปรากฏร่องรอยของกระหนกคล้ายเลขหนึ่งไทยซึ่งเป็นแบบอย่างของกระหนกที่นิยมในศิลปะอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 อีกทั้งเมื่อพิจารณาเทียบเคียงร่วมกับเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกกระเปียงคดจะพบว่าพัฒนาการทั้งด้านรูปแบบและตำแหน่งที่ตั้งต่างกันออกไป โดยเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในกระเปียงคดนั้นควรมีอายุในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23 และน่าจะมีพัฒนาการสืบเนื่องมาจากเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในกระเปียงคด ด้วยหลักฐานทั้งหมดทั้งปวงจึงทำให้อนุมานได้ว่าเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในกระเปียงคดควรมีอายุการสร้างราวพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22

ภาพที่ 1 เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคตวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

ตำแหน่งของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายใน
ระเบียงคต (เจดีย์ในกรณีศึกษา)

ตำแหน่งของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด
ภายนอกระเบียงคต

ภาพที่ 2 ภาพแผนที่วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และตำแหน่งของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด
ภายในระเบียงคต

(ที่มา: ปรับปรุงจาก <https://is.gd/Br8CBT> (google map) เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพที่ 3 เจดีย์ศรีสุริโยไท

ภาพที่ 4 ส่วนฐานเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคดวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 5 การประดับลวดบัวฐานพระบรมธาตุ
เจดีย์นครศรีธรรมราช

ภาพที่ 6 การประดับลวดบัวฐานพระบรมธาตุ
ไชยา

ภาพที่ 7 ส่วนเรือนธาตุและสถูปิกะของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคด
วัดพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช

ภาพที่ 8 การประดับสติปัฏฐานที่มณเฑียรของพระบรมธาตุไชยา

ภาพที่ 9 ส่วนองค์ระฆัง บัลลังก์ และปล้องไฉนของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายในระเบียงคด วัดพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช

ภาพที่ 10 มาลัยเถา (ส่วนรองรับองค์ระฆัง) บนเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์

ภาพที่ 11 กระจกประดับซุ้มเจดีย์แปดเหลี่ยม
ข้างวิหารเซียน

ภาพที่ 12 กระจกประดับซุ้มเรือนแก้วของ
พระประธานในวิหารเซียน

ภาพที่ 13 เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดภายนอกกระเบื้องควดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กมลทิพย์ ธรรมกีระติ, 2550. “ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับอยุธยา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 ถึง ต้นพุทธศตวรรษที่ 24.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เชน เพชรรัตน์, 2563. “ศิลปกรรมเนื่องในพุทธศาสนาในจังหวัดสงขลา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-25.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา และ นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา, 2505. **สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา**. โรงพิมพ์คุรุสภา.

ประภัสสร ชูวิเชียร, 2547. “พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช กับการวิเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2516. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

ภานุวัฒน์ เอื้อสามาลย์, 2561. **การขุดค้นโบราณคดี ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช**. นครศรีธรรมราช: อักษรการพิมพ์. กรมศิลปากร และจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ในคณะกรรมการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555-2556. **เจดีย์ในประเทศไทย: แนวคิด คติการสร้าง พัฒนาการทางรูปแบบ และการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555-2556.

สันติ เล็กสุขุม, 2529. **เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ เจมส์ ทอมป์สัน.

เสนอ นิลเดช, 2539. **ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

ภาษาต่างประเทศ

Claeys J.Y., 1931. “L’archéologie du Siam.” *Bulletin de l’Ecole Française d’Extrême Orient* 31 (3/4): 361–697.

Diskul S., M.C., n.d. **Art in Thailand: A brief history**. Bangkok: Amarinn Press.

